

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

Masteroppgave i avansert klinisk sykepleie ved
Lovisenberg diakonale høgskole

Kristin Wilhelmsen Woxen

27.11.18

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Bakgrunn og hensikt:
- * Egen erfaring, møter daglig pasienter med ulik grad av smerte
- * Tilfeldig praksis, synsing, prøve- og se
- * Hensikten var å belyse sykepleieres erfaringer med å identifisere og lindre smerter
- * Avdekke mulige utfordringer

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Forekomst av kronisk smerte ca. 60-80%
- * Udiagnostisert og ubehandlet smerte hos 40- 60 % av pasientene (Husebø, Achterberg, Flo, 2016)
- * Redusert evne til å uttrykke seg verbalt
- * Smerter kan gi atferdsforstyrrelser (Wyller 2016)
- * Ca. 25 % feilbehandles med antipsykotika (Flo et al. 2014, Husebø et al. 2016)

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Fellestrekk for forskning de siste 10 år:
- * Smerter avdekkes og lindres tilfeldig
- * Under- over- og feilbehandling
- * Utfordrende å skille smerte fra nevropsykiatriske symptomer
- * Mangler klinisk-praktiske retningslinjer
- * Lite fokus på smerter fra ledelsens side
- * Høyt arbeidspress
- * Manglende samarbeid med lege
- * Varierende kompetanse på både demens og smerter

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Kvalitativ metode
- * Dybdeintervju av 7 sykepleiere
- * Tre sykehjem i tre kommuner, langtidsavdeling og skjermet avdeling
- * 4-18 års erfaring, flere med videreutdanning i bla. geriatri, demens- og alderspsykiatri og aldring- og eldreomsorg
- * Bruk av semistrukturert intervjuguide

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

* Hovedtemaer og spørsmål

- * Erfaringer og utfordringer med å identifisere smerter
- * Erfaringer og utfordringer med å lindre smerte
- * Erfaringer med kartleggingsverktøy
- * Dokumentasjon av smerter
- * Kommunikasjon om smerter
- * Samarbeid med lege
- * Samarbeid med pårørende

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Analyse av materialet gjennom systematisk tekstkondensering (Malterud 2017)
- * Resultat - fire hovedkategorier
  - * Betydningen av å kjenne pasienten
  - * Samarbeid med lege – gode og dårlige erfaringer
  - * Vurdering av smerter og smerteuttrykk
  - * Rammefaktorer som fremmer og hemmer

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Betydningen av å kjenne pasienten
  - * *...jeg kan jo se uten egentlig å ha tatt på henne, så kan jeg se at "i dag har ikke du noen god dag, i dag har du vondt". Jeg ser det på kroppsspråket, ser det på øynene"*
  - * Kunnskap om vanlig atferd
  - * Å se pårørende som ressurs
  - * Kompetanse i å ivareta pårørende, skape tillit
  - * Pårørendes mening til det beste for pasienten?

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

* Samarbeid med lege

- * Tilstedeværelse
- * Kompetanse på smerter og demens
- * Interesse for fagfeltet
- * Tett kommunikasjon
- * Kommunikasjonssvikt

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Vurdering av smerter og smerteuttrykk
  - * Tydelig smerteuttrykk, verbalt eller med kroppsspråk
  - * Diffuse smerteuttrykk;
    - * uro, vandring, utagering, endret spisemønster m.m.
  - * Smerter som hyppig årsak til atferdsendring
  - * Observasjoner ved stell og forflytning
  - * Kunnskap om smerteuttrykk

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Utfordrende å skille mellom smerter og nevropsykiatriske symptomer
- * *”..det er som å lete etter nåla i høystakken, hva er hva?”*
- * *”..det kan være en diger grøt av uro og du blir nesten litt surrete i hodet selv og”*
- * Smertelindring som første tiltak
- * Sammensatt, ingen enten-eller løsning
- * Helhetlig vurdering ut fra pasientens helsehistorikk, sammen med lege og pårørende
- * Varierende kjennskap til systematisk kartlegging
- * Undervurdering og feilvurdering av smerter

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

* Smertelindring

- * Paracet/Panodil
  - * Fentanyl/Norspan plaster
  - * Effekten vurdert opp mot atferdsendring
  - * ”Prøve- og feile metoden”
-
- * Ikke-medikamentell behandling
  - * Snakke med, avlede, hudkontakt, massasje

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Rammefaktorer som fremmer og hemmer
  - * Pasientgruppemøter - tiltaksplaner
  - * Refleksjonsmøter rundt opplevde hendelser og episoder
  - * Tilstrebe lik tilnærming til pasienten
  - * Kontinuitet og fagutdanning hos personalet

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * **Prioritering av tid** ”... jeg skulle gjerne ha kartlagt mer, men det er for mange baller i luften og mange av de er viktige.... Altså, noen ganger føler jeg flyr rundt som en huggørn høne!... Hvis det kommer inn en ny pasient.... Jeg får ikke til å ha en god inntakssamtale hvis det bare er jeg og en person til, det er umulig. Så det er noen ganger jeg kjenner, at den som jobber på grasrota står igjen som svarteper, med alt som er, for vi har ikke flere armer.
- * **Brukervennlig og effektivt dokumentasjonsverktøy?**
- * **Manglende opplæring og implementering av kartleggingsverktøy**

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

* Konklusjon

- * Kjenne pasienten for å avdekke smerte
- * Tett samarbeid med lege og pårørende
- * Behov for kompetanse i systematisk kartlegging
- * Behov for klarere retningslinjer for observasjon, vurdering og behandling
- * Ledelsen må i større grad prioritere kompetansehevende tiltak på smerter og demens
- * Videreutvikle kompetanse med kunnskapsbasert praksis

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

Litteraturliste

- * Abdulla, A., Adams, N., Bone, M., Elliott, A. M., Gaffin, J., Jones, D., . . . British Geriatric, S. (2013). Guidance on the management of pain in older people. *Age Ageing*, 42 Suppl 1, 11-57. doi: 10.1093/ageing/afs200
- * Alzheimer Europe. (2014b). Norway. The prevalence of dementia in Europe. Hentet fra <http://www.alzheimer-europe.org/Policy-in-Practice2/Country-comparisons/>
- * Arnstein, P., Lyons, H. F. & Khalili, Y. (2012). Pain. I J. G. W. Foster & S. Prevost (Red.), *Advanced Practice Nursing of Adults in Acute Care* (s. 57-69). Philadelphia: F.A.Davis Company.
- * Bruneau, B. (2014). Barriers to the management of pain in dementia care.(Report). *Nursing Times*, 110(28), 12-15.
- * Burns, M. & McIlfrack, S. (2015a). Nurses' knowledge and attitudes towards pain assessment for people with dementia in a nursing home setting. *International Journal of Palliative Nursing*, 21(10), 479-487. doi: 10.12968/ijpn.2015.21.10.479
- * Burns, M. & McIlfrack, S. (2015b). Palliative care in dementia: literature review of nurses' knowledge and attitudes towards pain assessment. *International Journal of Palliative Nursing*, 21(8), 400-407 doi: 10.12968/ijpn.2015.21.8.400
- * Corbett, A., Husebo, B. S., Achterberg, W. P., Aarsland, D., Erdal, A. & Flo, E. (2014). The importance of pain management in older people with dementia. *British Medical Bulletin*, 111, 139-148.
- * De Witt Jansen, B., Brazil, K., Passmore, P., Buchanan, H., Maxwell, D., McIlfrack, S. J., . . . Parsons, C. (2017). Nurses' experiences of pain management for people with advanced dementia approaching the end of life: a qualitative study. *Journal of Clinical Nursing*, 26(9-10), 1234-1244. doi: 10.1111/jocn.13442
- * Direktoratet for e-helse. (2016). ICD-10, tillatelse fra WHO. Hentet 20.01.18 <https://finnkode.ehelse.no>
- * Donald, F., Martin-Misener, R., Carter, N., Donald, E. E., Kaasalainen, S., Wickson-Griffiths, A., . . . DiCenso, A. (2013). A systematic review of the effectiveness of advanced practice nurses in long-term care. *Journal of Advanced Nursing*, 69(10), 2148-2161 doi: 10.1111/jan.12140
- * 42
- * Engedal, K. & Haugen, P. K. (2009). *Demens - fakta og utfordringer* (5 utg.). Oslo: Forlaget Aldring og helse.
- * Flo, E., Gulla, C. & Husebø, B. (2014). Effective Pain Management in Patients with Dementia: Benefits Beyond Pain? *Drugs & Aging*, 31(12), 863-871 869p. doi: 10.1007/s40266-014-0222-0
- * Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helsetjenesten. (2016). *Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten FOR-2016-10-28-1250*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2016-10-28-1250>.
- * Gropelli, T. & Sharer, J. (2013). Nurses' perceptions of pain management in older adults. *Medsurg nursing : official journal of the Academy of Medical-Surgical Nurses*, 22(6), 375.
- * Hamric, A. B. (2014). A definition of dvanced Pracice Nursing. I A. B. Hamric, C. M. Hanson, M. F. Tracy & E. T. O'Grady (Red.), *Advanced Pracice Nursing - An Integrative Approach* (5 utg., s. 67-85). Missouri: Elsevier Saunders.
- * Hauge, S. (2014). Sykepleie i sykehjem. I M. Kirkevold, K. Brodtkorb & A. H. Ranhoff (Red.), *Geriatrisk sykepleie - god omsorg til den gamle pasienten* (2. utg., s. 265-283). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- * Helse- og omsorgsdepartementet. (2015a). *Demensplan 2020 - et mer demensvennlig samfunn*. Oslo: Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/3bbec72c19a04af88fa78ffb02a203da/demensplan_2020.pdf.

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Helse- og omsorgsdepartementet. (2015b). *Fremtidens primærhelsetjeneste - nærhet og helhet*. (Meld.St.26 2014-2015). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-26-2014-2015/id2409890/>. Helsedirektoratet. (2017). *Legetimer per beboer i sykehjem*. *Helsenorge.no*. Hentet 20.04.2018 fra https://helsenorge.no/kvalitet-seksjon/Sider/Kvalitetsindikatorer-rapporter.aspx?kiid=Legetimer_sykehjem
- * Helseforskningsloven. (2008). *Lov om medisinsk og helsefaglig forskning, m.v. av 20. juni 2008, nr. 44*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44>. Helsepersonelloven. (1999). *Lov om helsepersonell m.v av 2. juli 1999 nr. 64*. Oslo: Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64> - KAPITTEL 2.
- * Horgas, A. L., Grall, M. S. & Yoon, S. L. (2016). Pain Management. I M. Boltz, E. Capezuti, T. Fulmer & D. Zwicker (Red.), *Evidence-based geriatric nursing protocols for best practice* (5 utg., s. 263-309). New York: Springer Publishing Company, LLC.
- * 43
- * Husebø, Achterberg, W. & Flo, E. (2016). Identifying and Managing Pain in People with Alzheimer's Disease and Other Types of Dementia: A Systematic Review. *CNS Drugs*, 30(6), 481-497. doi: 10.1007/s40263-016-0342-7
- * Husebø, Strand, L. I., Moe-Nilssen, R., Husebø, S. B. & Ljunggren, A. E. (2010). Pain in older persons with severe dementia. Psychometric properties of the Mobilization- Observation-Behaviour-Intensity-Dementia (MOBID-2) Pain Scale in a clinical setting. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 24(2), 380-391 doi: 10.1111/j.1471-6712.2009.00710.x
- * Husebø, B., Ostelo, R. & Strand, L. I. (2014). The MOBID-2 pain scale: reliability and responsiveness to pain in patients with dementia. *Eur J Pain*, 18(10), 1419-1430. doi: 10.1002/ejp.507
- * International Association for the Study of Pain, I. (1994, may 22., 2012). IASP Taxonomy. *IASP Task Force on Taxonomy 2*. Hentet 16.02.18 fra <https://www.iasp-pain.org/terminology?&navItemNumber=576>
- * Jakobsen, R. & Homelien, S. (2011). *Kompetanse, kompetanseutvikling og lederskap Pårørende til personer med demens* (s. 191-205). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- * Jenssen, G.-M., Tingvoll, W.-A. & Lorem, G. F. (2013). Pain management for people with advanced dementia. *Geriatrisk Sykepleie*, 5(3), 26-34.
- * Kirkevold, M. (2014). Personentrert og individualisert sykepleie. I M. Kirkevold, K. Brodtkorb & A. H. Ranhoff (Red.), *Geriatrisk sykepleie - god omsorg til den gamle pasienten* (s. 94-121). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- * Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. Vol. 2.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- * Kaasalainen, S., Coker, E., Dolovich, L., Papaioannou, A., Hadjistavropoulos, T., Emili, A. & Ploeg, J. (2007). Pain Management Decision Making Among Long-Term Care Physicians and Nurses. *Western Journal of Nursing Research*, 29(5), 561-580. doi: 10.1177/0193945906295522
- * Lillekroken, D. & Slettebø, Å. (2013). Smertekartlegging og smertelindring hos pasienter med demens: utfordringer og dilemmaer. *Nordic Journal of Nursing Research & Clinical Studies / Vård i Norden*, 33(3), 29-33.
- * Lovisenberg diakonale høgskole. (2018). Studieplan: Mastergrad i avansert klinisk sykepleie. Intensiv-/allmennsykepleie. Hentet fra https://www.ldh.no/studietilbud/maks/_attachment/7660?_ts=15aa4093a1b

Sykepleieres erfaringer med smerter hos pasienter med demens på sykehjem

- * Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4 utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- * Monroe, T. B., Parish, A. & Mion, L. C. (2015). Decision Factors Nurses Use to Assess Pain in Nursing Home Residents With Dementia. *Archives of Psychiatric Nursing*, 29(5), 316-320. doi: 10.1016/j.apnu.2015.05.007
- * Norsk Sykepleierforbund. (2011). *Yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere*. Oslo: Norsk Sykepleierforbund Hentet fra https://www.nsf.no/Content/785285/NSF-263428-v1-YER-hefte_pdf.pdf.
- * Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Graverholt, B., Nordheim, L. V. & Reinart, L. M. (2012). *Jobb kunnskapsbasert! : en arbeidsbok* (2. utg. utg.). Oslo: Akribe.
- * Orvik, A. (2015). *Organisatorisk kompetanse. Innføring i profesjonskunnskap og klinisk ledelse* (2. utgave, 3. opplag utg.). Oslo: Cappelen Damm AS.
- * Polit, D. F. & Beck, C. T. (2017). *Nursing research Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice* (10 utg.). Philadelphia: Wolters Kluwer.
- * Regan, A., Colling, J. & Tapley, M. (2015). Pain management: a fundamental component of dementia care. *Nursing standard (Royal College of Nursing (Great Britain))* : 1987, 30(9), 43. doi: 10.7748/ns.30.9.43.s45
- * Rokstad, A. M. M. & Vatne, S. (2011). Dementia care mapping - en mulighet for refleksjon og utvikling. *Sykepleien Forskning*(1), 28-34.
- * Sandvik, R. K., Selbæk, G., Seifert, R., Aarsland, D., Ballard, C., Corbett, A. & Husebo, B. S. (2014). Impact of a stepwise protocol for treating pain on pain intensity in nursing home patients with dementia: A cluster randomized trial. *European Journal of Pain*, 18(10), 1490-1500. doi: 10.1002/ejp.523
- * Selbæk, G., Engedal, K. & Bergh, S. (2013). The prevalence and course of neuropsychiatric symptoms in nursing home patients with dementia: A systematic review. *J Am Med Dir Assoc*, 14. doi: 10.1016/j.jamda.2012.09.027
- * Selbæk, G., Kirkevold, Ø. & Engedal, K. (2007). The prevalence of psychiatric symptoms and behavioural disturbances and the use of psychotropic drugs in Norwegian nursing homes. *Int J Geriatr Psychiatry*, 22. doi: 10.1002/gps.1749
- * Sellevold, G. S. (2013). Refleksjonsgruppe som verktøy i kvalitetsarbeid. I Å. Bergland & I. Moser (Red.), *Kvalitetsarbeid i helsetjenester til eldre* (s. 120-137). Oslo: Cappelen Damm AS.
- * 45
- * Skovdahl, K. & Berentsen, V. D. (2014). Kognitiv svikt og demens. I M. Kirkevold, K. Brodtkorb & A. H. Ranhoff (Red.), *Geriatrisk sykepleie* (2 utg., s. 408-434). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- * Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode* (4 utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- * Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (1. opplag, 3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- * Torvik, K. & Bjørø, K. (2014). Smerte. I M. Kirkevold, K. Brodtkorb & A. H. Ranhoff (Red.), *Geriatrisk sykepleie* (2 utg., s. 390-405). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- * van Dalen-Kok, A. H., Pieper, M. J., de Waal, M. W., Lukas, A., Husebo, B. S. & Achterberg, W. P. (2015). Association between pain, neuropsychiatric symptoms, and physical function in dementia: a systematic review and meta-analysis. *BMC geriatrics*, 15(1), 49.
- * Vandvik, P. O. (2009). Evidensbasert medisin, uvurderlig verktøy for klinikere. I H. Grimen & L. I. Terum (Red.), *Evidensbasert profesjonsutøvelse* (s. 111-124). Oslo: Abstrakt forlag AS.
- * Wyller, T. B. (2015). Smerte. I T. B. Wyller (Red.), *Geriatri, en medisinsk lærebok* (Vol. 2. utgave, 1. opplag, s. 89-95). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.